

POZİTİVİZM

Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi ve Sosyolojik Düşünceye Etkileri

Cihan BALLIKAYA
cihan7980@hotmail.com

Öz

En genel anlamı ile sadece olguları bilinebilir olarak kabul eden Pozitivizm, başta doğa bilimleri olmak üzere tüm bilim alanlarını etkilemiştir. Bu makalede sosyal bilimler alanında ortaya çıktığı ilk günden beri egemen olan Pozitivizm'in Batı dünyasındaki ilk temsilcilerini, tarihsel gelişimini ve bu gelişim sürecinde kavramın ortaya çıkışına zemin hazırlayan Rönesans, Reform hareketlerine ve bunlara paralel olarak Aydınlanma dönemine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Pozitivizm, Rönesans, Reform, Aydınlanma.

POSITIVISM

Its Development in History and Its Influence on Sociological Thought

Abstract

Positivism, which generally accepts only the facts as knowable, has influenced all disciplines, especially the natural sciences. In this article, the Western world's first representatives of Positivism, which is dominant since it first appeared in social studies, its historical development, and the Renaissance and Reform movements that provided the ground for the concept to appear will be mentioned as well as the Enlightenment period.

Keywords: Positivism, Renaissance, Reform, Enlightenment.

GİRİŞ

19. yüzyılda başta Fransa olmak üzere, İngiltere ve Almanya'da Aydınlanma, Fransız devrimi ve sanayi devriminin yol açtığı bir toplumsal kargaşa yaşanmıştır. Bu toplumsal kargaşanın nedeni, toplum üzerindeki etkisinden dolayı din gösterilmiştir. Dolayısıyla bu toplumsal değişime yeni yöntemlerle yön verilmesi gerektiği düşüncesiyle başta Auguste Comte olmak üzere, çoğu olgucu-maddeci düşünür buna pozitif esaslara göre yön vermek istemişlerdir. Hem sosyolojinin isim babası hem de din sosyolojisinin önde gelen temsilcilerinden olan Comte, toplumsal sorunların çözümü için bilimin ve insan aklının birbirini takip etmesi gerektiğini, ileri sürer.

Auguste Comte, pozitivism ile Tanrı kanunlarını ortadan kaldırarak, yerine doğa yasalarını koymuştur Comte, insanlığın geçmişten günümüze kat ettiği ilerlemenin varacağı son aşamanın pozitif toplum aşaması olduğunu belirterek bir insanlık dini oluşturmak istemiştir. "Comte Dini" olarak da anılan "Pozitivizm" ortaya çıktığı ilk günden beri kurucusunun kim olduğu üzerine tartışla gelmiştir. Bu makalede Pozitivizm kavramının yeterince anlaşılabilmesi için, tanımı ve tarihsel gelişimi incelenmiş, kavramın ortaya çıkışına zemin hazırlayan Rönesans ve Reform hareketlerine ve bunlara paralel olarak, aydınlanma dönemine değinilmiştir.

1.1. Tanımı ve Tarihsel Gelişimi:

Kökeni eski yunan Sofistleri ve Üçüncü Yüzyıl düşünürü Sextus Empricus'a kadar uzanan "Pozitivizm" 19. yüzyılda Auguste Comte tarafından sistemli bir hale getirilmiştir. Böylece Comte pozitivismi diye nitelendirilmiştir. Pozitivizmin tarihsel gelişimini incelemeye kavramı açıklayarak başlamak yerinde olacaktır. İngilizce pozitivism, Fransızca positivisme, Almanca positivismus olan "pozitivizm," köküne indiğimizde, pozitif kelimesinden türediğini görmekteyiz. "Ponere" fiilinden türemiş olan pozitivism sözcüğü, Latince vaz etmek, göz önüne yerleştirmek, öne koymak ve karşıya koymak anlamlarına gelmektedir (Cevzci, 2010: 1289-90). Aynı zamanda Fransızcada "gerçek, olgu, kesin, kanıtlanmış, olumlu" anlamlarına gelmektedir (Kutluer, 335).

Genel anlamıyla pozitivism, deney yoluyla açıklanabilen, spekülatif olmayan, gözlenebilen anlamlarına gelmektedir. Buna binaen pozitivism, "Bilimin yalnızca doğrudan deney yoluyla bilinebilen, gözlenebilir büyüklüklerle ilgilenmesi gerektiğini ileri sürer." (Giddens, 2000: 7). Yaygın olarak bildiğimiz pozitif kavramı, felsefe dilinde 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. Geçmişte öğrendiklerimizi yani şüpheli olan, kanıtlanmamış olan bilgilerimizi bir yana bırakmak için Auguste Comte tarafından ortaya koyulmuştur (Korlaelçi, 2002: 17). Fransa'da bir devrim olarak nitelendirilen pozitif anlayışın kökeni kesin bilinmemektedir. Nitekim Comte bunun imkânsızlığını şöyle açıklar:

“Zira insana özgü tüm diğer büyük olaylarla ilgili olduğu gibi bu konuda da bu devrimin, özellikle Aristoteles’den, İskenderiye Okuluna ve son olarak doğa bilimlerin Araplar tarafından Batı Avrupa’ya sokulmasından itibaren sürekli ve gitgide gerçekleşmiş olduğu söylenebilir.” (Comte, 2001: 40)

Pozitivizmin ortaya çıkış tarihini kesin bir şekilde belirtmeyen A. Comte, kendisini Aristo’ya benzeterek, pozitivizmin dünyada teolojik ve metafizik anlayışa karşı bir anlayışla ortaya çıktığını, bunun temel ilkelerinin Descartes’in düşüncelerinin Galileo’nun keşiflerinin birleşmesinin etkisi ile insan zihninde nakşettiği bir zaman olarak görür (Comte, 2001: 40).

Kavramı ilk kullananın A. Comte olduğu bilinmektedir. Ancak, bazı eserlerde; Comte’un uzun yıllar sekreterliğini yaptığı hocası, Saint Simon olduğu söylenmektedir. Nitekim Cemil Meriç, Simon’un pozitivizmin kurucusu olduğunu söyleyerek bu kanaatini Auguste Comte’un 1924 prospektüs’ün baskısında söylediği şu cümlelere dayandırır:

“Uzun zamandan beri Saint Simon’un ana fikirleri üzerine kafa yormaktayım. Bu filozofun ilmi yönelişle ilgili düşüncelerini sistemleştirmeye, onları geliştirmeye ve olgunlaştırmaya çalıştım. Pozitif çalışma sistemi bu çalışmadan doğdu... Bu beyanatı şunun için arz ediyorum: Çalışmalarım beğenilirse, bu takdirin gerçek mercii pozitif mektebin kurucusudur. Ben de o mektebe bağlı olmakla şeref duymaktayım.” (Meriç, 2006: 217)

Buradan anlaşılacağı üzere; Pozitivizm kavramını ilk kullanan Saint Simon; Ancak kavramı sistematik bir bilimsel hareket haline getiren A. Comte olduğudur (Ural, 2006: 47).

Pozitivizm, “gerçek bilginin biricik kaynağının doğa bilimleri (Ampirik bilimler) olduğunu söyleyen ve felsefi incelemenin bilme değerini reddeden bir eğilim” (Frolov, 1997: 389) dir. “Bir şey varsa ölçülebilir, ölçülebilir ise öngörülebilir ve model olabilir fikrinden hareket eden bir bilim felsefesidir” Pozitivizm (Kirman, 2011: 257).

Bu bağlamda Pozitivizm, modern bilimi temel alan, bilimsel olanı değerli gören, metafizik ve dini, insanların ilerlemesi önünde en büyük engel olarak gören bir dünya görüşüdür, (Cevizci, 2010: 1292). Pozitivizm, ampirik bilimlere bir metodoloji getirirken, metafizik ile bilim arasına çok yüksek soyut bir nitelik taşıdıkları için, deney yoluyla çözülemeyeceğinden kesin sınırlar koyar. Öyle ki, pozitivistler için, somut olmayan Tanrısal ve metafizik öğeler pozitivizmin dışında tutulmalıdır (Comte, 2001: 41). Dogmatik ve sezgisel olanı bilimsel etkinlik alanından uzaklaştırır. Pozitivizm, Üzerinde düşünülmesi gereken tek bilgi türü olarak bilimsel bilgiyi işaret eder. Pozitivizmin genel düşüncesi, fizikte olduğu gibi, insansal gerçekler konusunda da kesin sonuçlar elde edilebileceğidir.

Pozitivizm, 19. yüzyılın ortalarında yani Hegelci Spekülatif felsefenin giderek dağılması, etkisini yitirmesi üzerine; Fransa, İngiltere ve Almanya için pozitif düşüncenin baş gösterdiği bir dönemdir (Gökberk, 1998: 409). Bu dönem öyle bir dönemdir ki, “bundan böyle bilim çağı başlamıştır” (Akarsu, 1994: 93). Çünkü toplum; Aydınlanma, Fransız devrimi ve Sanayi devriminin yol açtığı Bilim- Sanayi çağında yaşamaktadır. Ortaçağ’daki yapıdan kurtulan ve her alanda köklü değişikliklere sahne olan toplumda değişiklikler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu değişime pozitivist esaslara göre yön verilmesi gerekmektedir. İşte pozitivizm burada önemli bir role sahiptir” (Olçay, 2012: 18).

“Yeniçağın başlarında önce Kepler ve Galilei’nin sonrada Newton’un getirip, yerleştirdikleri bilim ilkeleri ve yöntemleri yavaş, yavaş bütün doğa alanlarına uygulanmıştı” (Gökberk, 1998: 410). Bundan böyle, doğanın bütün alanları pozitif bilimlerce işleniyor, insanların deneysel yöntemlerle doğruluğu ispatlanmış pozitif bilimlere yönelmeleri bekleniyordu (Gökberk, 1998: 412). Çünkü: “insan zihni tabiatın mahiyetini ve eşyanın gerçek sebeplerini tanımak için, kabiliyetli değildir; zihnin ilimde hiçbir kurucu ve yapıcı rolü yoktur. Zihin tabiatın bir aynasıdır. Bu sebeple biz, pozitif olayların ve müşahede edebilen fenomenlerin tespitine dayanan tecrübî (pozitif) bilgiyi elde edebiliriz. Bu sebeple doğrudan doğruya deneyle sağlanamayan her bilgi teolojik veya metafiziktir; hayal mahsulüdür” (Bolay, 1999: 329). Comte, deney ve gözlem yönteminin önemini Bacon’dan itibaren bu felsefenin üstünlüğünü gözlemlenmiş olgulara dayalı bilgilerin gerçek bilgi olduğu çıkarımına varmıştır (Comte, 2001: 35).

Comte, insanlığın geçmişten günümüze kat ettiği ilerlemenin varacağı son aşamanın pozitif toplum aşaması olduğunu belirtir. Yukarıda belirttiğimiz gibi pozitivizmi sistematik bir bilimsel hareket haline getiren A. Comte, bunu “Cours de Philosophie Positive”(Pozitif Felsefe Kursları) adlı eseriyle sistemleştirmiştir. Auguste Comte’a göre “pozitif” deyim, kök şekliyle yıkıcı anlamındaki negatif deyim karşılığı olarak yapıcı anlamını dile getirir. Comte, bu deyimle, kurduğu sistemden önceki bütün felsefelerin yıkıcı ve olumsuz olduklarını, ancak kendi sisteminin yapıcı ve olumlu olduğunu ileri sürmektedir” (Hançerlioğlu, 1978: 317).

Avrupa’nın bilimsel entelektüel tarihini incelediğimizde, ilkin Rönesans ve Reform hareketlerinin, ardından da Aydınlanma felsefesinin geldiği gözlenmektedir (Atayman, 2005: 14). Rönesans ve reformasyon hareketlerinin Aydınlanma üzerindeki etkileri yadsınamaz. Rönesans ve reformla birlikte Avrupa da gerek kültürel, gerekse bilimsel anlamda köklü bir dönüşüm başlamıştır (West, 1998: 23). Rönesans, kelime anlamı “Yeniden doğuş” olan, Yeniçağın başlarıyla Avrupa’da Edebiyat, Bilim ve Sanat alanındaki gelişmeleri açıklayan genel tanımdır.

Batılılara göre Rönesans ile insanlık, kilisenin skolâstik ve despot yapısından kurtulmuş, kendisine akli rehber edinerek başarıya ulaşmıştır. Böylece dinin yerini Bilim tutmuştur (Höffe, 2008: 157). 15. yüzyıldan 17. yüzyılın başlarına kadar

yani feodalizmin çökmesi sonucunda burjuva toplumunun doğmasıyla, Avrupa’da gelişen sosyolojik ve felsefi öğretileri gösteren (Frolov, 1997: 404-405). Rönesans, ortaçağdan modern çağa geçişi sağlayan ve klasik kültüre geri dönüşü sağlayan dönemdir (Cevizci, 2010: 1338). Rönesans kavramı, 14. yüzyılda İtalya’da başlayan ve etkisini Avrupa’nın diğer şehirlerinde de gösteren bir kültür hareketinin adıdır (Ural, 1994: 9).

Avrupa Rönesans’ı denilen şey Batı’ya üç icadın girişinin bir ürünüdür. Bunlar: Barut, Matbaa ve Pusuladır. Barut icadıyla birlikte yapılan güçlü silahlarla feodal düzenin güçlü kaleleri yıkılmış ve böylece, ruhban sınıfının yönetimini bu güçle tehdit eden yeni milliyetçiliğin gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Matbaa; bilginin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamış, seküler bir bilgi ve eğitim sistemi getirerek, ruhban sınıfının etkisini yok etmiştir. Matbaa sayesinde basılıp çoğaltılan kutsal kitap (İncil) herkes tarafından okunmaya başlanmış ve böylece toplum kilise tekelindeki yanlış bilgilerden kurtulmuştur.

Üçüncü önemli icat olan pusula sayesinde, denizciliğin güvenliği artmış, sınırlar genişlemiştir. Amerika’nın keşfiyle sonuçlanan yeni keşifler yapılmış, yenedünya düzeni şekillenmiştir. Bir hayli geniş kapsamlı kültürel sonuçlara yol açan bu icatlar, değişen politik ve sosyal çevre içinde bir takım entelektüel problemlere ve felsefe içinde yeni bir takım görevlerin belirlenmesine sebep olmuştur (Cevizci, 2002: 74). Genel amacı Avrupa’yı, bilimden sanata, felsefeden edebiyata birçok alanda güçlü kılmak olan Rönesans, otoritenin gücünü zayıflatmış, insana olan saygı ve güveni tekrar geri kazandırmıştır.

1.2. Pozitivizmin Arka Planı:

Pozitivizmin arka planında Aydınlanma hareketi vardır. Rönesans ve reformasyon hareketlerinden sonra aydınlanmaya giden yol daha da belirginleşmiştir. Felsefe tarihini incelediğimizde 18. yüzyıla “Aydınlanma çağı” denildiğini, bu dönem felsefesine de “Aydınlanma felsefesi” denildiğini görüyoruz (Baykan, 1996: 2).

Aydınlanmayla birlikte toplumdaki değer yargıları giderek değişmeye başlıyor. İnsanı temel alan Aydınlanma, insan hayatının anlam ve düzenini ele alarak onu aydınlatmaya çalışmıştır. (Gökberk, 1998: 289). Bu nedenle Aydınlanma; “toplumdaki eksiklikleri gidermeye, iyilik, adalet ve bilimsel bilgi düşüncesini yayarak, toplumdaki gelenekleri, politikayı, yaşam koşullarını değiştirmeye çalışan bir toplumsal siyasal eğilim”dir (Frolov, 1997: 31). Denilebilir.

Bir idealist sanıya hâkim olan Aydınlanmanın temelinde bilincin toplumun gelişmesindeki önemi yatmaktadır. İnsanların cehaletinden ortaya çıkan kötülükler, kendi doğalarını anlama gücünden yoksun oluşundan kaynaklanmaktadır (Frolov, 1997: 31). Aydınlanma, temellerini akıl, bilgi ve ahlaki

değerler bağlamından ortaya koyar. İnsanlar, özellikle düşünce hayatlarında din ve geleneklere bağlı kalmaktan kurtulup, kendi aklı ve görüşleriyle hareket etmelidir. Bu bağlamda “Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmayış durumundan kurtulup, aklını kendisinin kullanmaya başlamasıdır (Gökberk, 1998: 298). Böylece; “Aklını kendin kullanma cesareti göster” sözü parola olmuştur. Kant’ın “Aydınlanma Nedir” adlı makalesinde “çağımız özellikle her şeyin kendisine boyun eğmek zorunda olduğu bir eleştiri çağıdır” der. Artık her şey; din, gelenek, ahlak ve hukuk, kısacası toplumun her aşaması eleştirilecektir. “akıl ancak kendisinin özgür ve herkese açık sınavından, sınamasından geçtikten sonra “katıksız saygıya hak kazanır” (Kant, 2005: 61).

Aydınlanma, genellikle Avrupa’da 17. yüzyılın ikinci yarısıyla 19. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan ve bireyin bilincini, bilginin ışığıyla aydınlatma yönündeki çabalarıyla seçkinleşen kültürel dönem, bilimsel keşif ve felsefi eleştiri çağı, bireyci ve toplumcu öğretiler çağı olduğu söylenir (Cevizci, 2010: 111). Bununla birlikte Ö. Naci SoykanAydınlanmanın bir felsefi teori, bir izm olmadığını, bu yüzden onun düşünürlerinin düşünce yapıları oranda tam bir uyum aranmaması gerektiğini söylemiştir. Ona göre böyle bir uyum ancak, Aydınlanmanın yaşam ve dünya görüşünde, insanlık için öngördüğü ülküde bulunabilir. Bu ülkü, esasında Rönesans’ta ortaya çıkan, Hümanizma olarak adlandırılan, insanın özünü, bu dünyadaki yerinin ne olduğunu, dinsel- geleneksel inanç ve önyargılarının dışında, akıl ve bilimin ışığında arayan, yeni bir yaşam ve dünya görüşüdür (Soykan, 2003: 228).

Aydınlanma, zihni mantalitelere gelişmesiyle birlikte, insanlar üzerindeki korku ve esareti kaldırma amacı içerisinde olmuştur. Böylece toplumu insan aklı ve doğasıyla düzenleme isteği baş göstermiştir. Artık bilim doğa bilimi olarak, bilgi ise bilimsel bilgi olarak anlaşılmuştur. Aydınlanma öncesinde Avrupa toplumu dinsel kurumların esiri konumundaydı. Buna paralel, siyasal ve ekonomik güç belli kişilerin tekelinde bulunmaktaydı (Bobaroğlu, 2002: 18). Aydınlanma öncesindeki bu esaret, bilime yönelmeyle özgürlüğe dönüşmüştür.

Aydınlanmanın tarihçesine baktığımızda, Aydınlanmanın genel özelliklerine benzer özellikleri Antikçağ da Yunan düşüncesinde görmekteyiz. 18. yüzyıl Aydınlanmasıyla benzer özellikler taşıyan bu çağda din ve doğmalara bağlı olan bu kültür, giderek yerini akla ve bilime bıraktığı gözlenmektedir. “Yunan Aydınlanması da, 18. yüzyıl Aydınlanmacıları gibi, eski kültür değerlerini aklın ışığına tutarak keskin bir eleştiriden geçirmek amacındadırlar. Her zaman ve her yerde Aydınlanma hareketine özgü olan ana yapı, insanın din ve geleneklerden gelen her şeyi eleştirel gözle incelemesi, yeni hayat düzeninin temelini insanın kendi aklı ile bulmaya çalışması ve bunu yaparken de, özgür ve bağımsız bir ortamda bilimsel yöntemleri kullanarak, elde edilen sonuçları geniş topluluklara yaymasıdır (Yeşiltarlan, 2006: 5).

Hiçbir bilimsel düşünce kendiliğinden ortaya çıkmış değildir. Ne var ki, düşüncenin ortaya çıktığı, geliştiği ve yayıldığı bir dönem vardır. Pozitivizm de

Batı'da Rönesans ve reform hareketleriyle başlamış ve buna müteakiben Aydınlanma sürecinde ortaya çıkmıştır. Pozitivizm'e zemin hazırlayan Aydınlanmanın en büyük etkisi ise bilindiği üzere Fransız devrimi olmuştur. 1789 yılında Fransa'da Fransız devrimi, sosyal bir olgu olarak sosyo- kültürel, ekonomik, ideolojik ve düşünsel sebep- sonuçları nedeniyle toplumsal bir olaydır. Sadece Fransa ile sınırlı kalmayan, tüm Avrupa'yı şekillendiren bir ihtilaldır, Fransız devrimi. Fransız devrimi, Fransa'daki mutlak monarşiyi yıkan, yerine Cumhuriyet rejimi getiren, kiliseye ve skolâstik düşünceye karşı kazanılmış zaferin adıdır. Fransız devrimi, 19. yy'a giren Avrupa toplumunun karşılaşmış olduğu siyasi ve ekonomik düzenlemelerin, sınıf çatışmalarının ve entelektüel fikirlerin kaynağını oluşturur.

Sonuç olarak; pozitivizmin tarihsel süreci eski Yunan'a kadar dayanır ve başlangıç yeri ise Fransa'dır. Buradan da bütün Avrupa'ya hızla yayılan bu düşünce, bilimin önceliğini savunmuş ve kısa sürede bütün alanları derinden etkilemiştir.

2. XIX. YÜZYIL POZİTİVİST DÜŞÜNÜRLERİ

Pozitivizm'in tarihçesini incelediğimizde, kökenlerinin Antikçağ Yunan düşüncesine kadar vardığını gördük. Ancak, biz burada 19. yüzyıl pozitivizmin kurucusu olan Saint Simon'u, düşünceleriyle kendisini etkilemiş olduğu ve pozitivizm kavramını sistematik bir bilim haline getiren Auguste Comte'u, Comte'un etkisinde kalan ancak mantıkçı yaklaşımıyla ondan ayrılan John Stuart Mill'i, düşüncelerini pozitivist organizmacılığıyla bir kerte daha ileri götüren Herbert Spencer'i ve pozitivizme eleştirel bir yaklaşımla yaklaşan Emile Durkheim'i ele alacağız.

2.1. Saint Simon (1760-1825)

Fransa'nın aristokrat bir ailesinden dünyaya gelen Claude Henri de Saint Simon, 1760 da Paris'te doğup, 1825 yılında yine orada ölmüştür. Büyük amcası XIV. Louis, sarayın tarihsel anılar yazarıydı. Kendini büyük işler başarmak için yaratılmış olarak gören Saint Simon, önce hangi alanda başlayacağına karar verememiştir. Ünlü felsefeci D'Alembert tarafından özel bir eğitim aldıktan sonra subay olmuş:

Amerikan bağımsızlık savaşı sırasında kısa bir sürede albaylığa yükselmiştir.

Fransız ihtilalından bir yıl önce 1788 yılında askerlikten ayrılıp, sahip olduğu bütün unvanlardan vazgeçmiş olduğunu bildirmesine rağmen tutuklanıp hapis yatmaktan kurtulamamıştır. Gösteriş düşkünlüğü ile bilinen Saint Simon, kısa bir süre sonra yoksul düşünce, bir süre arkadaşlarının yardımıyla geçinmiştir.

1802 yılından itibaren düşüncelerini yazıp, yayımlamaya başlamıştır. Bu dönemde sekreterliğini yapan A. Comte'da kendisiyle birlikte çalışmıştır. Yaşamı

boyunca asıl hedefi olan Fransız devriminden kaynaklanan siyasal ve toplumsal krize bir çözüm aramak olan Saint Simon, geleneksel toplumun çağ dışı kaldığını, yerini yeni bir toplum alması gerektiğini ve bu yeni toplumda en yüksek değeri insanlığa faydası olacak etkinlikler olması gerektiğini savunuyordu. Saint Simon, toplumsal istikrarın ve uyumun ancak mevcut krizin kökleri anlaşıldıktan sonra kurulabileceğini belirtiyor ve bu kökleri anlamak içinde anahtarın bilim olduğunu ileri sürüyordu (Simon, 2014: 72). Saint Simon, “Saint Simonculuk” akımının öncüsüdür. Cemil Meriç Simonculuğu şu cümlelerle ifade eder;

“Saint Simonculuk, toplum dolu bir kutuya benzer. Kutunun kapağı açılmış, içindekileri dağıtmış rüzgâr. Nereye bilinmez. Ama tohumlar ard arda fıskırmış topraktan. Önce demokratik sosyalizm boy atmış, sonra hissi sosyalizm, sonra komünizm, nihayet Proudhon.

Saint Simonculuk bir tiyatro oyunu. Hem coşturan, hem güldüren bir oyun. Yazarı, eser sahneye konmadan öldü, rejisör eser oynarken. Ve aktörler kostümlerini atıp, gündelik elbiselerini giydiler. Her biri evine döndü” (Meriç, 2006: 77).

Pozitif bilimlerin tüm dallarıyla ilgilenen Saint Simon, bu bilimlerin ancak pozitif bir sosyal ilimin yaratılması ile tamamlanacağını ileri sürmüş ve bu ilme ise ‘sosyal fizik’ adını vermiştir (Singeood, 1998: 56). Simon’a göre fizik bilimi fiziki olayları önceden görmeyi onları kontrol altına almayı ve şekillendirmeyi mümkün kılacaktır. Saint Simon’dan önce hiçbir düşünür “insanın ve toplumun davranışlarının, ancak insan ve toplumun ilim konusu yapılmasıyla yönlendirilebileceğini, bu yeni biliminde ancak tabiat bilimlerinin prensiplerine dayandırılabilceğini bu kadar açık bir şekilde ifade etmemiştir” (Meriç, 2006: 15). Meriç’e göre sosyoloji “Comte’un uydurduğu bir kelimedir. Saint Simon sosyal gerçeği inceleyen ‘insan ilmi’, ‘sosyal fizyoloji’, ‘hürriyet ilmi’ adını verir” (Meriç, 2006: 217).

Saint Simon, sosyolojinin sadece bir düşünce bilimi ya da bir bilim olarak kalmadığını, aynı zamanda Avrupa’da entelektüel bir cemiyetin planını da içerisinde barındırdığını savunur.

Saint Simon’da, “yeni ilim nazari olarak kurmak fikri, Avrupa’nın entelektüel kuvvetlerini bunun etrafında toplamak teşebbüsü, sosyolojiyi derhal fiilen tatbik etmek, onun sosyal buhranını sona erdirecek bir kudret durumuna yükseltmek ve bütün ruhları sağlayarak idare eden, sürükleyen yeni bir din haline koymak, hülâsa cemiyeti onun vasıtasıyla yeni baştan organize etmek gibi bir plan ile bağlanıyor” (Freyer, 1971: 43).

Saint Simon, sosyolojiyi ilk olarak teorik olarak kurmayı sonrada uygulamaya geçerek yaşadığı çağdaki sosyal sorunlara ve çözümsüzlüklere çözüm bulmayı amaçlamaktaydı. Fakat sosyolojinin pratikteki yönü kendisine daha ağır basmasından dolayı sosyolojinin sistematüğinden çok, mevcut ve gelecekteki sosyal sorunlarla uğraşmayı benimsemiştir. Sosyolojinin sosyal etkisine inanan

Saint Simon, bu ilmi yeni bir din haline dönüştürerek sosyoloji aracılığı ile toplumu yeniden düzenlemeyi planlamıştır. Hal böyle olunca, sorunların çözümlenmesinde doğa bilimleri için geçerli olan yöntemlerin kullanılmasını öngörmüştür.

“Bir eski rejim senyörü olan Saint Simon, pozitivist mektebin büyük tabiat âlimleri, filozofları ve tarihçilerinden ders almak suretiyle birçok ilimleri birbiri ardından öğrenmiştir. Saint Simon, zamanın bütün pozitif ilimleriyle meşgul olmuştur. Simon, pozitif mektep âlimlerinden, her şeyden önce ilimlerin tabii sistemin neticede bir pozitif içtimaiyatın yaratılması ile tamamlanacağı fikrini almaktadır. Bu nazariyeye göre, tabiat ilimleri ve teknik arasındaki münasebata imtisalen vücut bulacak olan bu sosyal fizik, ictimai sahada önden görerek hesaplamayı ve bin-netice nüfuz altına alma ve şekillendirmeyi mümkün kılacaktır” (Freyer, 1971: 42).

Saint Simon, pozitivistimin en büyük öncülerinden biri olmuştur. Öldükten sonra ardından fikirlerini takip edecek bir okul ve çok sayıda düşünür bırakmıştır. Bu bağlamda kendisinden en çok etkilenen Comte, düşüncelerini sistemleştirecektir.

2.2. Auguste Comte(1798-1857)

19 Ocak 1798’de Fransa’nın güneyinde Montpeliler kasabasında doğan Auguste Comte, dindar bir aileye mensuptur. 19. yüzyılın Fransız kültür hayatında çok önemli bir yere sahip olan Paris’teki Ecolepolytechnique’te okumuştur. Saint Simon’un öğrenciliğini yapmış olan Comte, kendisinden ayrıldıktan sonra, güçlük ve sıkıntılar içinde yürüttüğü ve uzun yıllar süren bir çalışmadan sonra 1842 yılında ana eseri olan ‘Cours de philosophie positive’i (Pozitif Felsefe Dersleri) bitirmiştir. Comte’un düşüncelerinin gelişimi ile yaşadığı dönem birbiriyle paralel gitmiştir. Çünkü: bu dönem Fransız devriminin gerçekleştiği dönemdir. Bu dönemde sosyal yapının bozulması insanlar üzerinde ciddi sarsıntılar meydana getirmiştir. Ve böylece toplumu yeniden kurma çabaları ortaya çıkmıştır. Fransız devrimine gelinceye kadar “genel olarak insanlığın aradığı şey kişisel görüş ve ifade birliği, ahengi ve insicamıdır. O zamana kadar bu ahenk, kilise tarafından sağlanıyordu. İhtilal sonucu bu ahenk kırılınca, bunu tekrar sağlamak yani toplumu yeniden düzenlemek başlıca gaye olmalıydı (Bruhl, 1940: 84).

Comte’u, dönemin düşünürlerinden ayıran en önemli özelliği, toplum teşkilatlanmasını ‘bilim ve felsefeye’ sormasıdır (Buhl, 1940: 7). Comte, pozitivistimin en önemli temsilcisi, “İnsanlık dininin kurucusu ve peygamberi”, sosyolojinin ortaya çıkışında ve gelişmesinde başrol oynadığı için sosyolojinin babası olarak nitelendirilir (Abrahamson, 1990: 20).

1817’de Saint Simon’la tanıştığı yıllarda Simon, cemiyeti yeniden teşkilatlandırma fikri ile meşguldü. Comte, Simon’un yanında bulunduğu yıllarda ilk eserlerini onunla birlikte hazırlar. Comte, toplumsal konularla uğraşırken aynı

zamanda, astronomi, fizik, kimya, matematik ve biyoloji ile de ilgilenmiştir. Saint Simon'un Comte'un üzerindeki etkisi yadsınamaz. Nitekim Levy Bruhl, Simon'un Comte üzerindeki etkisini şöyle açıklar:

“Saint Simon'un etkisi Auguste Comte'a tarih felsefesi için bazı genel fikirler ve tali görüşler telkin etme konusunda olmuştur. Gene A. Comte, S. Simon'dan aldığı fikirlerle politika ve bilimde geçerli bir yöntem elde etmiştir” (Bruhl, 1940: 8). Uzun yıllar Simon'un öğrenciliğini ve sekreterliğini yapan Comte, kendisine ait bir eseri neşreden hocası Saint Simon'dan ayrılır. Bu ayrılışı Cemil Meriç ilginç bir benzetmeyle ifade eder:

“Eflatun vefasız şakirdi Aristo'yu, anasının memelerini kuruttuktan sonra, ona tekmeler savuran bir taya benzetir. Benzetiş, Aristo'dan çok Comte için doğru. Comte, düşünce tarihinde Ödip kompleksinin en şaheser örneği. Saint-Simon 'pozitivizmin mesihi' Comte, bir Yahuda, daha doğrusu Janus gibi iki çehreli: Aziz Paulus ve Yahuda (Meriç, 2006: 87). A. Comte. Daha sonraları hocası Saint Simon'a “hiçbir borcum yok o adama, kendisinden hiçbir şey öğrenmedim” (Meriç, 2006: 78). diyerek hakaret eder. Comte'un pozitivizmin ana temasını şöyle özetleyebiliriz;

“Ancak fenomenleri bilebiliriz; fenomenler konusundaki bilgimizde mutlak değil, sadece relatiftir. Bir olayın ‘özünün ya da “gerçek nedeni” nin ne olduğunu arayıp sormanın anlamı yoktur. Biz ancak bu olayın “art arda geliş” (succesion) ve “benzerlik” (resemblanca) bakımından öteki olaylarla olan ilişkilerinin (relation) ne olduğunu sorabiliriz. Böyle bir sorunda anlamı vardır. Değişmez (constant) olan bu ilişkilerden benzerlik bakımından olanlarına “kavramlar” art arda geliş bakımından olanlarına da “fenomenlerin yasaları” deriz. Bütün bilimsel bilginin anlamı da, fenomenlerin yasalarını öğrenerek, sonra bunların yardımıyla gelecek fenomenleri önceden bildirebilmektir” (Gökberk, 1998: 413). Comte'a göre pozitif yöntem , “her şeyden önce tüm varoluş koşullarına ve büyük varlığın ilerlemesine bağlı kılınan ve tüm bilimleri sosyolojinin dalları olarak önünde bulunduran öznel yöntemdir” (Comte, 2001: 21). Anlaşılacağı üzere; pozitivizmin gördüğü iş, bilimsel bilginin bu anlamını kavrayıp ona göre davranmaktır. Ve bu amaca uymayan teolojik ve metafizik öğeleri bilimsel bilgidan uzaklaştırmaktır.

2.3. John Stuart Mill (1806-1873)

19. yüzyılın liberal düşünürü, İngiliz ekonomist ve filozofu olan John Stuart Mill, 1806 yılında Londra'da doğmuştur. “Liberalizmin en önemli kurucularından biri olan John Stuart Mill” (Schmidt, 2001: 91). ünlü tarihçi, iktisatçı ve felsefeci James Mill'in dokuz çocuğundan birisidir. Yetişmesinde babası James Mill'in önemli etkisi olmuştur. Babası tarafından faydacılık felsefesinin temel ilkeleri doğrultusunda yetişen John Stuart Mill, üç yaşında eski Yunancayı, sekiz yaşında ise Latinceyi öğrenir, on iki yaşında, iktisat, mantık ve matematikle tanışır. 17 yaşında, India House'da yazıcı olarak göreve başlar (Çaha, 2009: 11). Üniversite eğitimi almamış olan Mill, evde daha iyi bir eğitim alabileceği düşüncesiyle babası

tarafından eğitilmiştir. O dönemde İngiltere üniversitelerinin bir çoğunun kilisenin kontrolünde olması ve bu üniversitelere katı bir din anlayışının hakim olması, Mill'in üniversiteye gitmemesinde etkili olmuştur (Çağla, 2007: 12).

Küçük yaştan itibaren almış olduğu sıkı bir eğitim neticesinde, birçok alanda fikirler ortaya koyan Mill, özellikle; inanç, vicdan ve düşünce özgürlüğünün kuvvetli bir savunucusu olmuştur. Topluma ayrı bir değer atfeden Mill, bireye ve bireyin özgürlüğüne büyük önem vermiştir. Mill, düşüncelerinin temeline bireyin ahlaki ve siyasi taleplerini yerleştirir. Bu, aklın kullanımının temel toplumsal çelişkileri çözülebileceği ve insanın geleceğinin geçmiş üzerine yükseleceği inancına dayanmaktadır (Şahin, 2006: 136).

John Stuart Mill, düşünce hayatında etkilendiği entelektüellerin başında hiç şüphesiz Bentham gelir. Daha küçük yaşlarda babası James Mill, vasıtasıyla Bentham'ın fikirleriyle tanışmış ve düşüncelerinden oldukça etkilenmiştir. Ve böylece de, Jeremy Bentham'ın kurduğu, faydacılık akımının savunucusu olmuştur. Psikoloji alanında da çağrışımıcılığın babası olarak kabul edilen Mill, psikolojiyi "zihin kimyası" olarak tanımlar. Psikoloji alanında Berkeley'den esinlenerek psikolojik bir idealizm geliştirir.

Mantık alanında hem tümdengelimci mantık, hem de tümevarımcı mantığı formüle ederek geliştiren Mill, mantıksal ilkeleri sosyal alana, siyaset ve ahlak alanına uygulamıştır. A. Comte'un etkisinde kalmış olan Mill, mantıksı yaklaşımıyla Comte'dan ayrılır. 1865 yılında yayınladığı "Auguste ve Pozitivizm" adlı eserinde Comte'dan ayrıldığı noktaları şu şekilde dile getirir:

"Bilinen her şey bizim bilgi vasıtımıza bağlıdır. O halde deneye çok önem vermeye mecburuz. Oysaki A. Comte, her şeyin esası ile ilgili ilk nedenleri anlamının imkânsızlığını açıklayarak deneyi geride bırakır. A. Comte'un eseri (Pozitif Felsefe Dersleri) "Induction" ve "deduction" için hiçbir kaide ve kesinlik ölçüsü ihata etmez" (Korlaelçi, 2002: 132). Mill'in sosyolojiye en belirgin katkısı, hiç şüphesiz "kendisinin topluma ilişkin bir bilimin 'genel yasalara, deneye ve gözleme dayanan bir bilimin temellerini atmakta olduğunu iddia eden Mantık Sistemi (1843) adlı çalışmasıydı" (Swingewood, 1998: 72). Mill Comte'dan farklı olarak, her şeyi kapsayan bir sosyoloji sistemi geliştirmemiştir. İktisat, felsefe ve estetik gibi alanlarda çalışma yapmış olan Mill, yararcı felsefeye insani bir boyut kazandırmıştır. 1873 yılında Fransa'da ölür.

2.4. Hebert Spencer (1820-1903)

1820 yılında İngiltere'nin Derby kentinde doğan Herbert Spencer, bir öğretmen oğludur. Üniversiteye kadar olan öğrenimini önce babasından, sonrada amcasından alır. Daha sonra kendi yolunu belirleyerek, kendini yetiştirir. Matematik ve doğa bilimleri üzerine çalışmalar yapan Spencer, kısa bir süre öğretmenlik yapar. Matematik bilgileri sayesinde mühendis olan Spencer, sekiz yıl çalıştıktan sonra bu işinden ayrılır. Bu dönemde çeşitli dergilerde yazarlık yapar.

1860 yılından itibaren kendini hayatının asıl işi olan felsefeye verir. Ve “A System of Synthetic Philosophy” (Bir Sentetik Felsefe Sistemi) adlı başyapıtına başlar. 1893 yılında bitirdiği eseri 10 cilttir. Eserin kuruluşu şöyledir:

1. Cilt: “İlk prensipler”
- 2.-3. Ciltler: “Biyolojinin ilkeleri”
- 4.-5. Ciltler: “Psikolojinin ilkeleri”
- 6.-7. 8. Ciltler: “Sosyolojinin ilkeleri”
- 9.-10. Ciltler: “Ahlakın ilkeleri” (Gökberk, 1998: 426).

Herbert Spencer, pozitif ilimlerin tabii sistemini Comte’un şekillendirdiği bir biçimde benimser. Spencer’in sentetik felsefe sistemi, A. Comte’un pozitif felsefe derslerinde görülen şekilde kurulmuştur (Feyer, 1968: 56). Ne var ki Spencer’in üzerinde durduğu şey, zihinsel durumlar değil, toplumsal yapılarla kurumların evrim içerisindeki gelişmesiydi. Zaruri olan tek şeyin evrim olduğunu belirten Spencer: Comte, “İnsanın kavrayışlarının ilerlemesini.. fikirleri açıklar ve “doğa bilgimizi” yorumlamaya çalışır; oysa benim amacım, dış dünyanın ilerlemesini.. Şeyleri açıklamak ve “doğayı meydana getiren fenomenlerin kökenini” yorumlamaktır. Comte, nesnel değil, özeldir”(Swingewood, 1998: 74). Comte’dan ayrıldığı yönü açıkça belirtir.

Organizmacı bir toplum modelini kuran Spencer’in felsefesinin esasını tabii evrim oluşturur. Ona göre toplumlar, homojenden, heterojene doğru zorunlu bir kanun gereğince geçerler (Swingewood, 1998: 75).

2.5. Emile Durkheim (1858-1917)

Pozitivizmin kuruluşuna ve gelişmesine büyük katkıları olan Emile Durkheim. 1858 yılında Epinal’de doğmuştur. İlköğrenimini Epinal kolejinde görür. Tıpkı babası gibi haham olmak isteyen Durkheim, küçük yaşlarda İbranice öğrenmeye başlar. Lise öğrenimini Louis le Grand’da yaptıktan sonra Ecole Normale Supérieur’e girebilmek için göstermiş olduğu yoğun çabadan sonra 1879 yılında buraya kabul edilir (Kızılçelik, 1994). 1882’de agreje olmuş, sonrasında birçok lisede öğretmenlik yapmıştır. Öğretmenlik mesleğinden izin alarak kısa bir süreliğine ayrılan Durkheim, bu sırada Almanya’ya gider. Almanya seyahatinden döndükten sonra çeşitli dergilerde yazılar yazmaya başlar.

Daha sonra Bordeaux Edebiyat Fakültesine girerek orada pedagogie okutmanlığı yapmıştır. Akabinde Paris Edebiyat Fakültesinde Buisson’un eğitim kürsüsüne geçmiştir. Burada hayatının sonuna kadar sosyoloji ve pedagoji okutmuştur (Köseihal, 1995: 177). “Durkheim, sosyoloji kürsüsüne atanan ilk profesyonel, akademik Fransız sosyoloğu olma ayrıcalığına sahip olmuştur” (Swingewood, 1998: 123). Düşünce hayatında tamamen pozitivist olan Durkheim, sosyolojisinin “başlangıçta felsefeden nesnedilmiş olduğunu ve bu

yüzden pozitivist veya idealist olmak üzere bir nevi felsefi esasa dayanmak âdetinin mevcut olduğunu da sarıh olarak görüyordu. Durkheim'e göre sosyoloji, işte bundan kendisini kurtarmalıdır. Ve ancak ondan sonra hakiki bir ilim haline gelecektir" (Freyer, 1968: 135).

Sosyolojiyi kendisine meslek edinen Durkheim, kendisini sosyolojiyi tam ve bilimsel bir disiplin olarak kabul etmeye zorlamıştır. Durkheim, "gerek öğretiminde, gerekse araştırmalarında sosyolojinin değerlendirilmesini sağlayan ölçütleri ortaya koymuştur. Nitekim 1895'te, sosyolojiyle ilgili ilk kapsamlı metodolojik incelemeyi yayımlamış ve bu çalışmasında, 19. yüzyıl sosyologlarından hiçbirisinin toplumların doğası hakkında, toplumsal ve biyolojik alanlar arasındaki ilişkilerle ilgili genellemelerin ötesine geçemediğini ve büyük ölçüde sosyolojik araştırmanın elinin altındaki en genel kaynakları üstünkörü araştırmalarla harcadıklarını gözlemlemiştir" (Swingewood, 1998: 123).

Durkheim'e göre, sosyolojinin temel özelliklerini özetleyecek olursak:

1) Sosyoloji her türlü felsefeden bağımsızdır.

2) Sosyoloji yöntemi tümüyle neseldir. Yani toplumsal olaylar nesne gibi incelenmelidir.

3) Toplumsal olaylar ele alınırken bu olaylar psikolojik ve biyolojik olaylara indirgenmemelidir (Korlaelçi, 2002: 128). Bir hayli çalkantılı ve sıkıntılı bir hayattan sonra Durkheim, 1917 yılında ölür.

19. yüzyıl pozitivist düşünürlerine genel olarak baktığımızda yukarıda saydıklarımızın dışında; felsefeyi üç metod üzerine kuran (duygu, akıl, deney) ve deneye sıkı, sıkı bağlanan, felsefeyi bir ilim olarak görmeyen Claude Bernard (1813- 1873), Auguste Comte'un en büyük talebelerinden biri olan deneye ve gözleme dayanmayan hiçbir bilgiyi kabul etmeyen, manevi olayların da bilimsel yöntem ile açıklanabileceğini savunan Hippolyte Taine (1823- 1893), "Bilmek Tanrıya yaklaşmak demektir" (Renan, 1965: 16). diyerek bilimin temelini bilmeye dayandıran Ernest Renan (1823-1892), Comte'un görüşlerine olduğu gibi katılan Pierre Laffitte (1823-1903) ve Comte'un en yakın arkadaşı ve talebesi olan Emile Litte (1801-1881) bu düşüncenin önemli savunucularındandırlar.

Ayrıca "Viyana Çevresi" adı verilen felsefi görüşün temsilcilerinden olan başta, Ernest Mach, Moritz Schlick, Rudolf Carnap ve Otto Neurath 19. yüzyıl pozitivist düşünürleridirler. (Ural, 1994: 27).

Tarih sahnesindeki yerini aldığı ilk günden beri tartışmalara maruz kalan ve bu tartışmalar hala ilk günkü tazeliğini koruyan Pozitivizm, Sosyolojiye büyük ölçüde etki etmiştir.

3. POZİTİVİZM’İN SOSYOLOJİK DÜŞÜNCEYE ETKİLERİ:

Sosyolojinin doğuşuyla birlikte doğa bilimlerinden sosyal bilimlere doğru yön kazanan Pozitivizm, sosyolojiyi birçok yönden etkilemiştir. 19. yüzyıl Avrupasında Bilimde, Edebiyatta, Sanatta, teknik ve siyasi alanda köklü değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişiklikler, insanlığın sürekli bir “ilerleme” içinde olduğunu gösteriyordu. Pozitif değerler yüklü olan ilerleme kavramı sosyolojik bir tanım olmaya başlamıştı. Sözlük anlamı;

“toplumsal gelişmede bir bütün olarak toplumsal gelişmenin karşıt biçimleri ya da özel yanları olup, toplumun yükselen bir çizgide ileriye doğru gelişmesini, boy atıp yeşermesi” (Frolov, 1997: 233) şeklinde ifade edilen ilerleme, Comte tarafından metafizik dönemden, Pozitif döneme geçiş, Marx feodal toplumdan, kapitalist topluma geçiş, Durkheim ise, mekanik dayanışmadan, organik dayanışmaya geçiş derecesidir. Toplumsal ilerleme, (Değişim) toplumsal yapıda meydana gelen değişimdir. Bu değişimler toplum içinde çoğunluğun kabullendiği toplumsal yasalar diyebileceğimiz toplumsal kabullerdeki değişimdir.

Pozitivizmin sosyolojiye etkisi “Nesnellik alanında da olmuştur. Modern sosyolojinin kurucusu olan Weber (1864- 1920), sosyolojide farklı bir perspektif geliştirmiştir. İdeal tip analizi ile yorumlayıcı sosyoloji metodunu geliştirerek sosyal bilimlerde nesnellik ve değer tarafsızlığının önünü açmıştır. (Demirel, 2006: 1). Ona göre, sosyolojide insan davranışları ile ilgili konuları, doğa bilimlerinde olduğu gibi genel, geçer yasalara ulaşamaz. Weber, insan doğası hakkında diğer pozitivist sosyologlardan farklı düşünür. Weber’e göre akıl ve düşünebilme yetisine sahip olan insanlar, toplumsal yaşamda değerler ölçüsünde hareket eden, karşıt ilişkilerde anlamlı eylemlerde bulunan neticede kendi toplumsal dünyalarını oluşturan kültürel varlıklardır.

Weber’e göre toplumsal kurumlar ve toplumun kendisi bireylerin eylemleri üzerine kurulmuştur. Weber, sosyal bilimlerin anlamacı bir bilim olması gerektiğini ileri sürer. Ona göre insan eylemleri anlamlı birer toplumsal eylem olarak ortaya çıkar. (Özlem, 1999: 82). Sosyolojiyi Comte ve Durkheim’in aksine anlamacı bir bilim olarak kurmak isteyen Weber sosyolojinin işlevsel nedenlerini toplumsal eylem olarak görür. Bu eylemlerini ise aktör tarafından öznel bir anlam yüklenmiş ve başkalarına yöneltilmiş bir eylem tipi olarak açıklar. Bunun yanı sıra Weber, sosyolojiyi tıpkı doğa bilimleri gibi genelleştirici bir bilim olarak görmek istemiştir. Ona göre genelleştirici bilim, deneysel, nedensel, açıklayıcı ve nesnel bir bilgidir. (Özlem, 1999: 80). Bu düşünceler her ne kadar Pozitivizme eleştirel bir yaklaşım sergilemiş olsada Pozitivizmin bilimde nesnellliğini deneysel yöntemlere bağlı olarak sınanabileceği görüşünü benimsediğinin göstergesidir.

“Pozitivist anlayışa göre bilimde nesnellik, bir bilimsel girişimin başından sonuna kadar metodolojik süreçlere uyduğu, dolayısıyla sonuçların geçerli ve güvenilir olduğu demektir.” (Erdoğan, 2012: 29). Buna karşılık öznellik ise; taraflılık yani yandaş olma, metodolojik sürece uymamak, bu doğrultuda ortaya

çıkan sonuçların geçersiz olması demektir. Nesnellik sosyal bilimlerin zorunlu araştırma kurallarındandır.

Comte tarafından sistematik bir bilim statüsü kazandırılan Pozitivizm, durkheim tarafından geliştirilerek bu statüye layık bir hal almıştır. Sosyolojinin konusunu özne ile nesne arasındaki ilişkiyi, sosyolojinin epistemolojik yönünü Pozitivist metodoloji ile açıklamıştır. Ne var ki sosyolojik düşünce, Pozitivizm ile yani ortaya çıktığı ilk halinden günümüze gelişimini Weber'in "anlamacı sosyoloji" si ile devam etmiştir. (Akpolat, 2007: 53). Durkheim'den yaklaşık bir asır sonra Giddens, sosyolojiyi yeniden yorumlamıştır. Ona göre sosyoloji, Pozitivist sosyolojide olduğu gibi doğa bilimini aynen kopya etmeyecek ama onun araştırma mantığını kullanacaktır. (Akpolat, 2007: 86).

SONUÇ

19. yüzyıl, Avrupa toplumu için zihni mantaliterin geliştiği, şekillendiği ve kalıplandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde toplumun geçirmiş olduğu toplumsal, siyasal, ekonomik ve entelektüel değişimler Avrupa toplumunun çizgisini belirlemiştir. Sosyolojinin doğuşuyla birlikte 19. yüzyıl toplumcu pozitivizminin oluşumuna etki eden 1789 Fransız devrimi, endüstri devrimi ve 18. yüzyıl Aydınlanma görüşleri toplumsal bir kurum olan dine etki etmiş, dinin ve kilisenin toplum üzerindeki nüfuzunu azaltmıştır. Toplumcu pozitivizm bu devrimlerin toplumda oluşturduğu boşlukları doldurmaya çalışmış, oluşan bu siyasal ve ekonomik problemleri çözmeyi amaç edinmiştir. Bunu yaparken de bilimsel yöntem ve teknikleri kullanmayı öngörmüştür. 19. yüzyıldaki toplumdaki bu değişim neticesinde pozitivizmin değiştiği toplum – birey ilişkisi, toplumu bireyin önüne geçirme eğilimidir. Pozitivizme göre toplum, parçaları birbiriyle bağlı organik bir bütündür. Bu parçalardan herhangi birinde meydana gelen bir değişiklik veya aksaklık, bütün toplumu etkilemektedir.

Saint Simon'dan hareketle ele aldığımız pozitivizm kavramı, Avrupa'da meydana gelen Rönesans, Reform, Aydınlanma ve Sanayi devrimi gibi olaylar toplumun yapısını değiştirmiştir. Buna binaen bu değişime olumlu bir yön verilmeliydi. Böylece Simon, pozitif felsefeyi bu anlamda kullanmıştır.

Pozitivizm kavramını felsefi bir sistem haline getiren A. Comt'un düşüncesinin oluşumunda Aydınlanma düşünürlerinin fikirleri yadsınamaz. Adil bir sosyal düzen hedefleyen Comte, bu yolda bilimin yöntem ve sonuçlarını kullanarak ilerlemiştir. Bu ilerleyiş sonunda, insan zihninin gelişimi üzerine yaptığı incelemeler neticesinde temel bir yasa keşfetmiştir. Ona göre, tüm insanlık bu yasaya göre teolojik ve metafizik evrelerden geçerek pozitif hale ulaşacaktır. Pozitif

hal ile insanlık artık; akıl, gözlem ve deney ile kesin ve yanlışlanamayacak bilgi ve yasalara ulaşacaktır.

Başta A. Comte olmak üzere pozitivist düşünürler, deney ve gözleme dayanmayan hiçbir bilginin bilimsel araştırmanın konusu olamayacağını savunmuşlardır. Düşünce dünyamıza olumlu yansımaları olan pozitivism, din ve değerler konusunda yıkıcı bir tutum sergilemiştir. Yeni bir din kurmayı isteyen Comte, bu dinin Tanrısının insanlık olacağını belirtmiştir. Bunun yanı sıra modern bilimi temel alan pozitivism, metafizik ve dini insanlığın önündeki en büyük engel olarak görmüş ve İnsanlığın geçmişten günümüze kat ettiği ilerlemenin varacağı son aşamanın pozitif toplum aşaması olduğunu belirtmiştir.

SUMMARY

In the 19th century, civil disturbance caused by the Enlightenment, the French revolution and the industrial revolution took place in England, Germany and especially in France. Religion was indicated as the reason of this civil disturbance because of its effects on the society. Therefore, with the idea that this social change should be directed in new methods, most of the positivist-materialist philosophers, notably Auguste Comte, wanted to direct this social change according to positive principles. Comte, one of the leading representatives of the sociology, religion, as well as the eponym of sociology; alleges that science and human mind should follow each other to solve the social problems.

Positivism, origin of the ancient Greek Sophists and extending to the third century philosopher Sextus Empiricus, has been systematized by Auguste Comte in the 19th century. So, it has been called as "Positivism of Comte". Comte has put the laws of nature in place of God's laws by eliminating with positivism. Comte wanted to create a human religion by pointing out that the positive society level is the last progress of humanity from the past to these days. Positivism, called as "Religion of Comte", has been argued about with its founder since the first day of its emergence. Positivism, having dealt with Saint Simon, the Renaissance, the Reformation, the Enlightenment and the Industrial Revolution; occurred in Europe and has changed the structure of society. As regard of this, a positive direction should be given to this change. Therefore, Simon has used positive philosophy in this sense.

In general terms, positivism means 'explained through experimentation, the observable and the non-speculative'. In virtue of this, positivism alleges that "Science should only deal with things known through direct experiments and observable sizes". The Positive term, as commonly known, has emerged in the

mid-19th century in the language of philosophy. It has been suggested by Comte to leave aside our information that we have learned in the past and which is uncorroborated.

The ideas of the Enlightenment philosophers are undeniable in the formation of the ideas of Comte who turned the positivism term into a philosophical system. Comte, targeting a just social order, has proceeded by using the methods and results of science. At the end of this progress, he has discovered a fundamental law in consequence of his examinations on the development of human mind. According to him and this law, all humanity will be positive by passing theological and metaphysical stages. Hence, mankind will get certain and non-falsified information and laws with mind, observation and experiment. Positivism that accepts only facts is known to have influenced all areas of science, notably natural sciences.

There is the movement of Enlightenment in the background of positivism. Path to enlightenment came into focus after the Renaissance and reform movements. When we examine the history of philosophy, we see that the 18th century was called “Enlightenment” and the philosophy of this era was called as “the philosophy of Enlightenment”.

Standards of judgment in society are beginning to change with the Enlightenment. The Enlightenment, based on humanity, tried to enlighten it by dealing with the meaning and order of human life. Therefore, Enlightenment has become “social political tendency trying to correct deficiencies in the community, to change tradition, politics, and living conditions in society by spreading kindness, justice and scientific knowledge”.

The importance of community development lies on the basis of Enlightenment dominating an idealist thought. The Enlightenment reveals its fundamentals in the context of mind, knowledge and moral values. People, especially in the intellectual life, should act on their own intelligence and vision by avoiding adhering to the religion and tradition. In this context, “Enlightenment is man’s starting to use his mind by getting rid of having lack of maturity”. Thus, “Sapare Aude!” has been mentioned as password. Kant says that “Our age is a critical age as everything has to submit itself” in his article “What is Enlightenment?” Hence, everything; religion, tradition, morality and law in short every phase of society will be criticized. Mind deserves pure respect only if it passes its free and up for grabs exam.

Positivism, dating back to the Ancient Greek philosophy in origin, influenced many philosophers, notably its founder Saint Simon in 19th century.

Comte has made the concept of positivism a systematic science. John Stuart Mill was under the influence of Comte. However, he is separated from him by his logical approach. Herbert Spencer enhanced the concept with his positivist-organicist. As well as, Durkheim, exhibiting a critical approach to positivism, contributed to the establishment and development of positivism. Durkheim, acquiring the Sociology as a profession, forced himself to accept the Sociology as a complete and scientific discipline. Durkheim has asserted the standards providing the evolution of sociology in both his doctrine and studies.

The concept of positivism, with reference to Simon and dating back to the Ancient Greek philosophers, has been exposed to discussions since its emergence and it keeps its warmth today.

Positivism, gaining direction from the natural sciences to the social sciences with the rise of the sociology, has influenced sociology in many ways. In 19th century Europe, there have been fundamental changes in science, literature, art, technical and political areas. These changes showed that humanity is in a constant “progress”.

KAYNAKLAR

- ABRAHAMSON, M. (1990). *İşlevselcilik*, çev. Nilgün Çelebi, Konya: Sebat Ofset.
- AKARSU, B. (1994). *Çağdaş Felsefe*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- AKPOLAT, Y. (2007). “Durkheim’den Giddens’e Pozitivist Sosyoloji”, *Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 2.
- ATAYMAN, V. (2005). *Aydınlanma*, İstanbul: Donkişot Yay.
- BAYKAN, F. (1996). *Aydınlanma Üzerine Bir Derkenar*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- BOLAY, S. H. (1999). *Felsefi Doktrinler Ve Terimler Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay.
- BRUHL, L. L. (1940). *AugusteComte’un Felsefesi*, çev. Z. Fahri Fındıkoğlu, İstanbul: Burhanettin Matb.
- CEVİZCİ, A. (2002). *Felsefe Tarihine Giriş*, İstanbul: Paradigma Yay.
- CEVİZCİ, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay.
- COMTE, A. (2001). *Pozitif Felsefe Kursları*, çev. Erkan Ataçay, İstanbul: Sosyal Yay.
- ÇAĞLA, C. (2001). *MILL*, İstanbul: Say Yay.

- ÇAHA, Ö. (2009). *John Stuart Mill üzerine bir değerlendirme*’, Edit. Ö. Çaha, Ankara, Hürriyet üstüne.
- DEMİREL. D. (2006). *Max Weber’in Metodolojik Yöntem Analizi*, www. Universite-Toplum. Orgflex.php?id=260, erişim tarihi 01.04.2015.
- ERDOĞAN, İ. (2012). *Pozitivist Metodoloji ve Ötesi, (Araştırma Tasarımları Niteliksel ve İstatistiksel Yöntemler)*, İstanbul: Erk Yay.
- FREYER, H. (1971). *İçtimai Nazariyeler Tarihi*, çev. Tahir Çağatay, Ankara: Ankara Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yay.
- FROLOV, İ. (1997). *Felsefe Sözlüğü*, çev. Aziz Çalışlar, İstanbul: Cem Yay.
- GİDDENS, A. (2000). *Sosyoloji*, çev. H. Özel ve Diğerleri, Ankara: Ayraç Yay.
- GÖKBERK, M. (1998). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HANÇERLİOĞLU, O. (1978). *Felsefe Ansiklopedisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HÖFFE, O. (2008). *Felsefenin Kısa Tarihi*, çev. Okşan N. Aytolu, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- KANT, İ. (2005). *Aydınlanma nedir? Sorusuna yanıt*, çev. Nejat Bozkurt, Kant İçinde, İstanbul: Say Yay.
- KIZILÇELİK, S. (1994). *Sosyoloji Teorileri 1*, Konya: Yunus Emre Yay.
- KİRMAN, M. A. (2011). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yay.
- KORLAELÇİ, M. (2002). *Pozitivizmin Türkiye’ye Girişi*, Ankara: Hece Yay.
- KÖSEMİHAL, N. Ş. (1995). *Sosyoloji Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KUTLUER, İ. (2007). “Pozitivizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 34/335-339.
- MERİÇ, C. (2006). *İlk Sosyolog İlk Sosyalist Saint Simon*, İstanbul: İletişim Yay.
- OLCAY, B. (2011). *Frankfurt Okulunun Pozitivizm Eleştirisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZLEM, D. (1999). *Max Weber’de Bilim ve Sosyoloji*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- RENAN, E. (1965). *Bilimin Geleceği*, çev. Ziya İhsan: Ankara Ü. Basımevi.
- SaintSimon, “ToplumveSosyoloji”, <http://www.sosyolojisi.com/component/k2/397.html?start: internet erişim tarihi: 06.02.2014>.
- SOYKAN, Ö. N. (2003). *Arayışlar, Felsefe Konuşmaları I*, İstanbul: İnsancıl Yay.
- SWINGEWOOD, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, çev. Osman Akınhay, Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- ŞAHİN, T. E. (2006). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Dikey Yay.

URAL, Ő. (1994). *Bilim Tarihi III*, İstanbul: Aęaç Yay.

URAL, Ő. (2006). *Pozitif Felsefe*, İstanbul: Say Yay.

WEST, D. (1998). *Kıta Avrupa'sı Felsefesine Giriş*, ev. A. Cevizci, İstanbul: Paradigma Yay.